

A SZEMÉLYISÉGI JOGOK VÉDELMI RENDSZERE A MAGYAR JOGBAN

A téma megjelölése egy hatalmas terület leszűkítését jelenti. Arról van szó, hogy a jog mindig is védte a személyt és a hozzá kapcsolható értékeket. A legalapvetőbbek közül való az élethez való jog, stb., de a személyhez kapcsolt vagyron védelme is mindig az állam, a jog védelme alatt állott.

Ezek kimondatlanul és kimondottan is mindig emberi, személyi alapjogok voltak. Az már a történelmi és jogi fejlődés eredménye, hogy e „természetes” jogok köre a történelem folyamán folyamatosan bővült és egyre részletesebb szabályozást kapott.

A fejlődés vezetett oda, hogy e jogok a későbbiekben *alkotmányos alapjogokká* lettek (Franciaország, Amerikai Egyesült Államok), majd nemzetközi egyezményekben is megjelentek és ma már úgy tekintünk rájuk, mint *alapvető emberi jogokra*. Mint Sólyom László írta: a személy védelmének elismerése egybeesik a liberalizmus szabad gazdaságába való állami beavatkozással, az általános személyiségi jogot a liberalizmus társadalmi igazságtalanságai elleni védekezés hívta életre. Ekkorra már elfogadottá vált a társadalmi filozófiában az emberek egyenlőségének és szabadságának eszméje.

Kicsit tehát megfordult a történelem. A nemzeti szinten deklarált emberi jogok nyertek nemzetközi elismerést (Róma-1950; New York-1966), majd ezek parancsolták a demokratikus jogállamoknak, hogy alkotmányos szinten is garantálják e jogok érvényesülését. Természetes azonban, hogy az alkotmányok a jogi védelem részleteivel nem foglalkozhatnak, így további jogi szabályozás szükséges a jogok tényleges érvényesülésének biztosításához. Az egyes jogágaknak tehát meg van a maguk feladata és ennek többé-kevésbé eleget is tesznek. Az én feladatomban annak áttekintése, hogy *a civilisztika területén* a személyiségvédelem jelenlegi szabályozása

milyen rendszerben érvényesül és az megfelelő-e, lehet-e, kell-e azon változtatni. Mindezt szeretném a jogalkotás és a jogalkalmazás szempontjából is áttekinteni.

A személyiségvédelem jogi szabályozásának szintjei:

1. Nemzetközi egyezmények

Ezek között találjuk az ENSZ 1948-as Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, és az ENSZ Közgyűlés XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát (kihirdetve: 1976. évi 8. tvr.), mely két egyezménynek közvetlen gyakorlati érvényesülése nem érezhető a magyar joggyakorlatban.

Az 1993. évi XXXI. törvénnyel hirdette ki hazánk *az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről* szóló, *Rómában 1950. november 4-én kelt (és 1953. szeptember 3-án hatályba lépett) Egyezményt* és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyvet (ma már 12 van).

Miről szól Róma?

Legitimációja alapját Európa legnagyobb kormányzati integrációs szervezete, az Európa Tanács képezi, melyet 1949. március 5-én Londonban aláírt egyezmény alapján hoztak létre. Eredetileg 10 aláíró állam volt, mára ez 43 tagállamra bővült, Magyarország 1990. októberében vált teljes jogú taggá. Az említett Római Egyezmény aláírása ettől független, de az Európa Tanács tagjai elvárják, hogy a csatlakozni kívánó állam a Római Egyezménynek is legyen részese, ami így is szokott történni.

Mit garantál a Római Egyezmény?

Egy olyan egyedülálló, szupranacionális jogvédő szervezetet és erőt, amelyben egyéni panaszok tárgyában is lehetséges az eljárás, meghatározott anyagi és eljárásjogi feltételek betartása mellett, a jogsértést elkövető *állammal szemben*. Ennek azért emelem ki a jelentőségét, mert az egyének alapjogai és szabadságai megsértésével, nem csak egyének és szervezetek okozhatnak jogsérelmet, hanem maga az állam, illetve annak szervei is.

A pár éve átalakított és addig igen hosszadalmas eljárás (6-8 év), mára – a Miniszteri Bizottság kiiktatásával és az állandó Európai

Emberi Jogi Bíróság felállításával – másfél-két évre csökkent. Igen lényeges, hogy a jogsértő állammal szembeni ítélet végrehajtását a Miniszteri Bizottság ellenőrzi. Az ítélet – elmarasztalás esetén – általában kártérítés megítélése a panaszos javára. A strassbourgi bíróság eljárásának lényegét én abban látom, hogy az egyéni panaszok orvoslásán túl, joggyakorlata olyan európai emberi jogi standardok kialakítását eredményezte, amelyet egyetlen európai állam sem hagyhat figyelmen kívül jogalkotása és joggyakorlata során.

Az Emberi Jogi Bírósághoz fordulásnak gyakorlatilag két feltétele van:

1. hogy a panaszos saját államában, minden rendelkezésére álló jogorvoslati lehetőséget merítsen ki, és
2. panaszát az utolsó hazai jogorvoslati lehetőség kimeirítésétől számítottan 6 hónapon belül nyújtsa be.

Fontosnak tartom azonban megjegyezni, hogy a panaszbeadvány feltétlenül szükséges tartalmi elemeinek betartásán túl, az Európai Emberi Jogi Bíróság csak akkor fog eljárni, ha az ún. *tárgyi kompetenciája* is megvan. Azaz, csak olyan jog érvényesíthető előtte, amely jogot az Európai Emberi Jogi Egyezmény, vagy az ahhoz csatolt jegyzőkönyvek valamelyike tartalmaz. Nincs most idő valamennyi (tematikusan csoportosítva talán 26-ban megszámítható) jog felsorolására, de a konferencia okán, hadd emeljem ki a következőket:

- a tisztességes eljáráshoz való jog (6. cikk)
- a magán- és családi élet, a lakás és levelezés tiszteletben tartásának joga (8. cikk)
- a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadsághoz való jog (9. cikk)
- a véleménynyilvánítás szabadságához való jog (10. cikk)
- az egyesülési és gyülekezési szabadsághoz való jog (12. cikk)
- a házasságkötéshez való jog (12. cikk)
- a hatékony jogorvoslathoz való jog (13. cikk)
- a diszkrimináció tilalma (14. cikk), stb.

Ami tehát e körön kívül marad (pl. kisebbségi, gazdasági, szociális jogok), azok megsértésére nem lehet orvoslást keresni Strassbourgban.

Témánk szempontjából, úgy érzem, abban van Strassbourg jelentősége, hogy az egyén szabadságának kiteljesítésére ad módot, az állam erejével szemben. Csak egyetlen példát mondjak: a véleménynyilvánítás szabadságának lényeges korlátozását jelentheti, ha az állam nem engedi megjelenni valakinek a könyvét, nem enged valamely televízió csatornát működni. Ítéletek sora szól arról, hogy az állami intézkedés (elkobzás, betiltás) jogtalan volt.

Az államok-fölöttiség másik terrénuma a *luxemburgi* székhelyű **Európai Bíróság**.

Lehetséges-e kapcsolatot találni e szerv és a személyiségi jogok védelme között? Úgy vélem igen. Közvetett és áttételes módon. Az Európai Unió ugyanis alapjog-védelmi rendszerében a Római Egyezményt tekinti az emberi jogi védelem alapjának. Mivel az uniós szervek fő törekvése, hogy egy nemzetek felett álló jogrendszert hozzanak létre, amely jogrendszer áthatja a tagállamok jogrendszereit is. A tagállami jogalkotás és jogalkalmazás tehát nem ellenkezik az uniós jogforrásokkal és az Európai Bíróságnak a közösségi jog értelmezésére vonatkozó esetjogával. Jogeseteket itt nem említve, hadd emeljem ki az Európai Bíróság kidolgozott doktrínái közül az alábbiakat:

- közvetlen hatály,
- közvetlen alkalmazhatóság,
- értelmezési kötelezettség,
- kölcsönös elismerés.

Működésének jelentőségét abban látom, hogy valamely állam perbe fogható az európai polgár által, ha jogalkotásában vagy éppen a jog megalkotásának elmulasztásában, olyan gyakorlatot követ, amely az adott személy számára jogsérelmet okozott. Példaként felhoznám a következőket:

Nem vitás, hogy a személy alapjogai között van a személyes szabadsághoz és a tanuláshoz való jog. Az Európai Unió által

deklarált négy alapvető szabadság: az áruk, szolgáltatások, személyek és a tőke szabad mozgása.

Az Európai Bíróság elé került és C-293/83. számú ügyben Francoise Gravier felperesnek Liege város alperes ellen a beíratkozási díjfizetési kötelezettség eltörlése iránt indított ügyben a Liege-i elsőfokú bíróság megkeresésére, előzetes döntéshozatali eljárásban kimondta a Bíróság, hogy: „Olyan diákokra, akik más tagállamok állampolgárai, valamely díj, regisztrációs díj, vagy az úgynevezett „Minerval” (beíratkozási díj) kivetése a szakképzésben való részvétel feltételeként, amikor ugyanilyen díjat olyan diákokra, akik a fogadó tagállam állampolgárai, nem vetnek ki, megvalósítja az állampolgársági alapú diszkriminációt, amely ellentétes a Szerződés 7. cikkével”.

2. Alkotmányos előírások

Az Alkotmány – megítélésem szerint szerkezetileg rosszul és „hátról”, csak a hatalom szerveinek felsorolását követően, a XII. fejezetben szól az „Alapvető jogok és kötelességek”-ről, az 54 – 70/K. §-okban.

Csak irigyelhetjük az amerikai jogászokat, ahol az alkotmányos előírások nem mint ünnepélyesen deklarált, de csak ritkán alkalmazott és a bírói gyakorlatban szinte soha meg nem hivatkozott §-okként léteznek, hanem a mindennapi jogélet rendszeresen hivatkozott és alkalmazott tételei. Nyilvánvaló, hogy nem minden amerikai tudja betéve az alkotmányos rendelkezéseket, de hallotta, „érzi”, hogy valamely jogot neki az alkotmány garantál és elvárja, öntudatosan hivatkozik rá, hogy mindenki más e jogait tiszteletben tartsa.

Magyarországon akkor is jóindulattal említjük az alkotmányos előírásokat, ha azt mondjuk, hogy azok olyan általános elvi tételek, amelyek áthatják az állami szervek jogalkotási és jogalkalmazói munkáját.

3. Polgári Törvénykönyv

A személyiségi jogok védelmének napi jogalkalmazási törvényi szabályait a Ptk. VII. fejezetének 75-85. §-aiban találhatók fel, „A személyhez fűződő jogok” cím alatt. A tárgy fontosságát jelzi

azonban, hogy a Ptk. már a bevezető rendelkezések között, a törvény egyik céljaként fogalmazza meg a személyek „személyhez fűződő jogainak” védelmét [2. § (1) bek.].

Hadd említsem meg, hogy a magyar jogfejlődésben a személyiségi jogok védelmének igénye lényegében a XIX-XX. század fordulóján jelent meg. Az 1959. évi Ptk. eredeti szövegezése, amely nem tartalmazta – az uralkodó marxista ideológia parancsára – a nem vagyoni kártérítés intézményét, lényegében erőtlén volt. A jogi védelem akkor erősödött meg, amikor a Ptk. 1977. évi novellája beiktatta a nem vagyoni kártérítés intézményét. Sajnálatos, hogy a Legfelsőbb Bíróság Irányelve pár év múlva a jogvédelem lehetőségét erőteljesen megszorította.

4. Sajtótörvény

A sajtóról az 1986. évi II. törvény és a végrehajtására kiadott 12/1986. (IV. 22.) MT rendelet szól. A sajtószabadság, az újságírói felelősség és a személyiségi jogok védelmének összefüggéseiről, általánosságban szabad legyen megjegyeznem, hogy amikor a törvény már preambulumban rögzíti a *sajtószabadság* alkotmányos tételét, e jog határaként az alkotmányos rendet jelöli meg. A jelenlegi szöveg:

„A Magyar Köztársaság Alkotmánya biztosítja a *sajtószabadságot*. Mindenkinek joga van a sajtó útján közölni nézeteit, alkotásait, amennyiben azok nem sértik a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjét.”

Lényegében ezt a korlátozást részletezi a törvény 3. §-ának (1) bekezdése, amikor kimondja, hogy „a sajtószabadság gyakorlása nem valósíthat meg bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, nem sértheti a közérkölcset, valamint nem járhat mások személyhez fűződő jogainak sérelmével”.

A sajtót szokták negyedik hatalmi ágként is emlegetni, mint ami a közélet tisztaságának egyik (egyesek szerint talán a legfontosabb) őrzője. A tisztességgel gyakorolt sajtójogok esetében ezt én is így tartom. Egyet is értek azzal a rendelkezéssel, hogy „a hiteles, pontos és gyors tájékoztatást az állami szervek, a társadalmi szervezetek és az egyesületek a saját kezdeményezéseikkel, továbbá a szükséges

felvilágosításoknak és adatoknak a sajtó rendelkezésére bocsátásával kötelesek elősegíteni” [sajtótörvény 4. § (1) bek.]. A sajtó munkatársainak azonban tudomásul kellene venni (még a hírversenynél korábban is), hogy e szervezetek munkatársai sejtéseiket nem adhatják felelősséggel közre, kialakulatlan vagy alakulóban lévő tények tekintetében joggal tagadják meg a nyilatkozatot. Hiszen éppen ezek az információk azok, amelyek alapjai lehetnek a hiteltelen, pontatlan tájékoztatásnak! Ezzel szemben hányszor vagyunk tanúi annak, hogy a nem nyilatkozó személyt és a nem nyilatkozás tényét úgy állítja be a sajtó, mintha az illető személy vagy szervezet az elkövetett „bűn” miatt, nem mert volna megjelenni a nyilvánosság előtt.

Annál is inkább bántó gyakorlat ez, mert a törvény 11. §-ának (1) bekezdése feljogosítja az újságírót, hogy bármely személytől vagy szervezettől felvilágosítást kérjen [a) pont], továbbá, hogy a felvilágosítást adó személy nevét titokban tartsa [b) pont]. De még az informátor inkognitója által sem mentesülhet az alól a kötelessége alól, hogy „a kapott felvilágosítást, valamint megállapításait kellő körültekintéssel, ellenőrzéssel és a valóságnak megfelelően köteles *közzétételre előkészíteni*, a tényeket, eseményeket a maguk teljességében köteles ismertetni” [c) pont]. Majd „köteles a nyilvános közlésre készített nyilatkozatot a nyilatkozatot adó személynek – *kérelmére – bemutatni*; azt *nem közölheti*, ha ehhez a nyilatkozatot adó személy azért nem járul hozzá, mert nyilatkozatát az újságíró megváltoztatta;” [d) pont].

A magam részéről a d) pont második fordulatával azért nem tudok egyetérteni, mert megítélésem szerint minden megszorítás nélkül a nyilatkozó abszolút joga kellene, hogy legyen a már előkészített nyilatkozata közlésének a megtiltása. Lehetséges ugyanis, hogy tréfából, haragból tett olyan nyilatkozatot, ami az újságíró számára keltheti a valóságot, a nyilatkozó azonban tudja az ellenkezőjét és már elállna a nyilatkozatától. A jelenlegi szabályozás erre nem ad módot.

5. Médiatörvény

A médiatörvényként emlegetett 1996. évi I. törvény szól a rádiózásról és a televíziózásról. Több rendelkezése nem EU-kon-

form, és általában is a Köztársaság 2. legiszlaturájának gyengébb jogalkotási termékei közé sorolhatjuk.

Itt említhetjük a nemzeti hírügynökségről szóló 1996. évi CXXVII. törvényt is.

6. A Polgári perrendtartás rendelkezései

A személyiségi jogok védelmének speciális eljárási szabályai találhatók az 1952. évi III. törvény XXI. fejezetében, „A sajtóhelyreigazítási eljárás” cím alatt, a 342-346. §-okban.

„A sajtó feladata a hírközlés más eszközeivel összhangban – a *hiteles, pontos és gyors tájékoztatásról való gondoskodás*”.

Ez a hiteles és pontos tájékoztatás csak akkor lehetséges, ha a sajtó a tényeket valóságosan, nem elferdítve közli. A jóhírnév védelme érdekében mondja ki a Ptk. 78. §-ának (2) bekezdése, hogy „a jóhírnév sérelmét jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó, azt sértő, *valótlan tényt állít, híresztel, vagy való tényt hamis színben tüntet fel*. Ehhez képest a Ptk. 79. §-ának (1) bekezdése, a sajtó útján megvalósítható hírnévrontó magatartások között, a valótlan tény állítása helyett a valótlan tény *közlését* említi. Ennek az az oka, hogy nem szükséges a sajtó saját állítása, az is elégséges, ha a sajtó híven közli más személy állítását vagy más sajtótermék hírét adja közre (ún. átvett híryanag) – lásd: PK 14. szám.

A sajtóper lényegében „rapid eljárás”. Ez a lényegéhez tartozik. Az a célja, hogy a sajtóban megjelent, elhangzott valótlan állítások megcáfolására és a való tények közzétételére lehetőleg még olyan időben kerüljön sor, amikor a sérelem orvosolható, mert a korábbi valótlan tények még nem merültek feledésbe.

A Legfelsőbb Bíróság többször kifejtette azonban, hogy nincs helye sajtó-helyreigazítási eljárásnak, ha a személyiség sérelme megvalósult ugyan, de annak alapja nem valótlan tények állítása vagy híresztelése volt. Ebben az esetben a rendes per szabályai szerint bonyolódó személyiségvédelmi per indításáról lehet szó. Nyilvánvalóan ez utóbbi esetben a jogainak megsértését állító személy nehezebb helyzetbe kerül, mert a bizonyítási kötelezettségnek az a kedvező szabálya, amely a sajtóperben a javára

szól (t.i.: a sajtónak kell bizonyítani, hogy amit közölt az való!), megfordul.

Igen fontos tudni, hogy a sajtó-helyreigazítási eljárásban szigorú „kérelemhez kötöttség” és formakényszer érvényesül. A Ptk. 79. §-a (2) bekezdésének abból a megfogalmazásából, hogy a sajtónak a helyreigazítási „igény kézhez vételétől” számított nyolc napon belül, stb. kell a helyreigazítást közölni, az következik, hogy a *helyreigazítást* jogilag érvényesen (és később bizonyítható módon) *csak írásban* lehet kérni.

Ugyanilyen lényeges azzal számolni a jogaiban sértett félnek, hogy a helyreigazítási kérelmet úgy kell elkészítenie, hogy – helyreigazítás hiányában – a sajtó-helyreigazítási perben (sem a keresetben, sem a per során esetleges keresetváltoztatás révén) *nem kérhet mást* vagy többet, mint amit a helyreigazítási kérelemben előadott (lásd: PK. 13. szám). Az e kíváncsnak nem megfelelő kereseti kérelmet a bíróságnak el kell utasítania.

Mivel a sajtó-helyreigazítási per „rapid” jellegével nem fér össze a hosszadalmas bizonyítási eljárás, a tárgyalás(ok) esetleges halasztgatása, az egyéb gyorsító szabályok mellett, a Pp. 343. §-ának (2) bekezdése azt is kimondja, hogy „a sajtóhelyreigazításra irányuló keresetet más keresettel összekapcsolni vagy egyesíteni nem lehet”. Tehát *e perben nem terjeszthetők elő* a Ptk. 84. §-ának (1) – (2) bekezdésében írt igények sem.

Csak megemlítem, hogy 2003. január 1-jével változott a Pp. hatásköri szabályozása, ezért a sajtó-helyreigazítási pert a *megyei (fővárosi) bíróság* előtt kell megindítani.

A sajtó-helyreigazítási pertől (amely valamely meghatározott személy vagy szerv egyedi jogvédelmi lehetősége), el kell különítenünk azt az eljárást, amelyet az ORTT Panaszbizottsága előtt lehet kezdeményezni, ha a rádió vagy televízió megsérti a kiegyensúlyozott tájékoztatás kötelezettségét. Ebben az esetben a Panaszbizottság határozata ellen az ORTT-hez lehet jogorvoslattal fordulni, majd ennek határozata a bíróság előtt megtámadható. A perre a *közigazgatási perek szabályait* kell alkalmazni.

7. Az Alkotmánybíróság határozatai

Külön nem térve ki az egyes határozatokra, megállapítható, hogy

az Alkotmánybíróság mind a személyiségi jogok védelmének (különösen az emberi méltósághoz való jog védelmének) és a sajtószabadság, a véleménynyilvánítás szabadsága alkotmányos elveinek, rendkívüli jelentőséget tulajdonít. E körben csak azt emelném ki, hogy az Alkotmánybíróság több határozatában is érintette és kifejtette, hogy az Alkotmány 54. §-ának (1) bekezdésében biztosított emberi méltósághoz való jogot, mint „általános személyiségi jogot” tekinti és mint ilyen ún. „anyajog”, olyan szubszidiárius alapjog, amelyet mind az Alkotmánybíróság, mind az egyéb bíróságok, minden esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra a konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható. [Lásd néhány fontosabb határozat: 23/1990.(X. 31.) AB h.; 30/1992. (V. 26.) AB h.; 34/1992. (VI. 1.) AB h.; 37/1992. (VI. 10.) AB h.; 36/1994. (VI. 24.) AB h.; 20/1997. (III. 19.) AB h.]

MÚOSZ Etikai Kódex

A kódex előírásai nem kötelezők csak a MÚOSZ tagjaira, de mégis irányműt jelent a sajtó valamennyi munkatársa számára. Az Etikai Bizottság pedig, gyakorlatilag „szakmai becsületbírósággént” működik.

A személyhez fűződő jogokról általában

Az *általános személyiségvédelmi szabályt* (mintegy generálklauszulaként) a Ptk. 75. §-ának (1) bekezdése tartalmazza: „A személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. E jogok a törvény védelme alatt állnak.”

Az általános személyiségi jog védelem alá helyezése, akként bír jelentőséggel, hogy a személyiség, mint teljesség, részelemeiben nem határozható meg. Úgy fogható fel, hogy olyan nem vagyoni jellegű körülmények, értékek összessége, amelyek együttesen adják a személy életminőségét. A személyiség sérelme tehát akkor valósul meg, *ha ezt az életminőséget valaki, valamely cselekedete által rontja, rombolja.*

Bár még nem tértem ki a Ptk-ban nevesítetten védett személyhez fűződő jogok ismertetésére, mégis megemlítem, hogy az általános személyiségvédelem jeleként értékelhetjük, hogy a Legfelsőbb Bíróság e fogalom alá vonta a *magánszférához való jogot*. A perbe-

li ügyben annak kimondására került sor, hogy az alperes megsértette a felperesnek a magánszférához való jogát, amikor az alperes terhességével kapcsolatban (terhesség megszakítás érdekében), a városi kórházhoz, illetve a polgármesteri hivatalhoz (mint gyámhatósághoz) fordult. A Legfelsőbb Bíróság értékelése szerint, az alperes ezzel indokolatlanul avatkozott a felperes családi-, magánéletébe, mert beavatkozása kifejezetten ellentétes volt az érintett személy(ek) akaratával, szándékával. (LB Pfv. IV. 21.028/2000. sz. BH 2001/61. sz.) A rendelkezés lehetőséget ad a jogszabály indokoltan rugalmas, hajlékony értelmezésére.

Csak magyarázatot tartalmaz a (2) bekezdés, amely kimondja, hogy ugyanezen jogok illetik meg a jogi személyeket is, ha az adott jog jellegénél fogva nem csak a magánszemélyeket illelheti meg.

Az (1) bekezdés tehát tartalmazza azt a két lényeges kritériumot, hogy a személyhez fűződő jogok, úgynevezett abszolút szerkezetű jogok, azaz a jogosulttal szemben mindenki köteles tartózkodni e jogok megsértésétől, továbbá második kritérium, hogy e jogvédelem csak jogképes személyt illelheti meg. Élő embert (illetve az élve születés feltételével a méhmagzatot), továbbá a jogi személyeket. A Legfelsőbb Bíróság azonban több eseti döntésében mondta ki, hogy e jogvédelem azonban a jogképes személyek tekintetében (márpedig minden személy jogképes), akkor is egyenlő, teljes és korlátozhatatlan, ha az egyén a cselekvőképességét (belátási, azaz szellemi, értelmi képességét) pl. baleset következtében, vagy születése, betegsége okán, teljesen elveszítette.

A § (3) bekezdése a jogellenességet kizáró körülményként értékeli a sértett beleegyezését, azzal a feltétellel, hogy a hozzájárulás sem sérthet, vagy veszélyeztethet társadalmi érdeket, mint felsőbb értékű jogi tárgyat. Ide sorolhatjuk továbbá az általános jogellenességet kizáró körülményeket, úgy mint a jogos védelmet és a szükséghelyzetet, valamint a jogszabály felhatalmazását. A (3) bekezdés utolsó mondata, hogy „A személyhez fűződő jogokat egyébként korlátozó szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat semmis.”, kifejezi azt a jogalkotói értékítéletet, hogy a személyiséget meghatározó és annak biztosítékául szolgáló személyhez fűződő jogok (mint a személyiség tényleges megjelenési formája) olyan

fontosak, mint a jogképesség, illetve cselekvőképesség, hiszen e két utóbbi jog sem korlátozható jogügyletileg.

A sértett bejegyezéséről legtöbb esetben a küzdő sportoknál beszélhetünk, vagy abban az esetben, ha valaki szerződésileg járul hozzá, hogy valamely sajtótermékben, elektromos médiában hangfelvételét, képmását nyilvánosságra hozzák. A Legfelsőbb Bíróság azonban több eseti döntésében mondta ki, hogy az ilyen hozzájáruló nyilatkozatokat nem lehet kiterjesztően, a személy hátrányára értelmezni.

A Ptk-ban nevesített személyhez fűződő jogok

E jogokat felemlítem, de részleteiben csak a konferenciánk témája szerintiakkal foglalkozom.

1. 76. §: *a hátrányos megkülönböztetés tilalma*, nem, faj, nemzetiség, felekezet szerint.
2. *a lelkiismereti szabadság megsértésének tilalma*,
3. *a személyes szabadság jogellenes korlátozásának tilalma*,
4. *a testi épség, egészség megsértésének tilalma*,
5. *a becsület és emberi méltóság megsértésének tilalma*.

E jog sérelmét jelenti, ha valaki más személyre vonatkozóan olyan tényt állít, amely az adott személyről a társadalomban kialakult értékítéletet rá nézve kedvezőtlenül megváltoztatja. Ez a kedvezőtlen változás jelenti a becsület sérelmét.

Az emberi méltóság sérelméről akkor lehet beszélni, ha a személyt emberi mivoltában megalázzák, méltatlan, hátrányos helyzetbe hozzák.

6. 77.§: *a névviselés megsértésének tilalma*.

E jog megsértését jelenti különösen, ha valaki „más nevével használja, vagy jogtalanul máséhoz hasonló nevet használ”.

7. 78.§: *a jóhírnév megsértésének tilalma*.

E jog „sérlemét jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó, azt sértő, valótlan tényt állít, híresztel, vagy való tény hamis színben tüntet fel”.

A Legfelsőbb Bíróság nagyon sok eseti döntésében fejtette ki, hogy a jóhírnév e törvényhely alapján csak akkor sérülhet, ha az,

tényállítással valósul meg. Az értékítélet, bírálat, vélemény általában nem valósíthatja meg a személyiségi jog sérelmét, kivételesen azonban igen, ha egyben tartalmaz valótlan tényállítást, való tényt hamis színben tüntet fel vagy kifejezőmódjában indokolatlanul sértő, lealázó (BH 1993/83. sz.). Megítélésem szerint, szó sem lehet a jóhírnév sérelméről, ha valakiről őt sértő, de való tényt állítanak.

Gyakorlatilag elfogadottá vált, hogy a sajtó mára negyedik hatalmi ággá vált. Ne csodálkozzanak ezért, ha a következőkben nem a sajtó védelmének szemszögéből fogom elemezni a témát. Nem a sajtó van kiszolgáltatva! Az emberi jogok egész története azt mutatja, hogy kifejlődésüknél elsődleges szempont volt a polgár védelmének biztosítása az állammal (illetve annak szerveivel) szemben. Csak most, a III. vagy utolsó generációs alapjogoknál jutottunk el oda, hogy e jogokat (pl. egészséges környezethez való jog, stb.) az állam részéről igényeljük biztosítani és nem az állammal szembeni védelemről van szó, hanem az állammal való együttműködésről. Így nézem én a sajtójogokat is. A sajtóval együtt, de semmi módon nem a személy ellenére!

8. 80.§: *a képmással vagy hangfelvétellel visszaélés tilalma.*

A jog sérelmét a jogosulatlan – azaz a törvény szerint, az érintett hozzájárulásának hiányában történő – nyilvánosságra hozatal valósítja meg. A hozzájárulás azonban történhet írásban, szóban vagy ráutaló magatartással is. A § (2) és (3) bekezdése azonban meghatározza azokat a kivételeket is, amikor nem szükséges a nyilvánosságra hozatalhoz az érintett hozzájárulása: közszereplés alkalmával készített felvétel, az eltűnt személy felkutatása, illetve a körözés alatt álló személy felkutatása érdekében történő képmás, hangfelvétel nyilvánosságra hozatala nyomós közérdekből vagy méltánylást érdemlő magánérdekből, ami az eltűnés, illetve körözés esetén mindig fennáll.

Azonban még nyilvánosságra hozatali engedély esetében is megvalósul a személyiségi jogsértés, ha a képet vagy hangfelvételt sértő módon megváltoztatják, eltorzítják vagy valótlan környezetbe helyezik. Önmagában jogsértő a titkosan (rejtett kamerával, mikrofonnal) készített felvétel.

9. 81.§: *a levéltitok, magántitok (üzemi vagy üzleti titok) megsértésének tilalma.*

E jog sérelmét jelenti különösen a „jogosulatlan nyilvánosságra hozatal” vagy „egyéb módon való visszaélés”. Megítélésem szerint, minden nyilvánosságra hozatal jogosulatlan, ha az a titokgazda engedélye hiányában történik. Ilyen titokgazda, pl. levél esetében a feladó és a címzett egyaránt. Elégséges azonban csak egyikük engedélye a jogos nyilvánosságra hozatalhoz.

10. 82.§: *a magánlakás (jogi személy céljára szolgáló helyiség) megsértésének tilalma*

E jog védelmével a jogalkotó ugyanúgy a magánszféra biztosítását kívánta elérni, mint a levéltitok és magántitok esetében.

11. 83.§: *a jogosulatlan adatkezelés vagy adatfeldolgozás tilalma.*

E rendelkezésről csak annyit említek, hogy személyes adatot gyűjteni, felvenni és kiszolgáltatni, általában csak az érintett hozzájárulásával szabad. A részletes szabályokat a személyes adatok védelméről szóló 1992. évi LXIII. törvény tartalmazza.

(Csak megemlítem, mert nem a személyhez fűződő jogok közé sorolandó, hiszen e jogok védelménél kritériumként határoztuk meg, hogy jogképes, tehát élő személy jogainak védelméről van szó, hogy a Ptk. védelemben részesíti *az elhunyt személy (megszűnt jogi személy) jó hírnevét is*. Ezt a védelmet azonban a törvény, meghatározott személyek *kegyeleti jogának* érvényesítése révén biztosítja.)

A személyiségi jogok védelmének polgári jogi eszközei

A jogvédelem alapjaként azt kell megállapítani, hogy a jogsértés jogellenes volt, továbbá, hogy a cselekmény okozati összefüggésben áll a bekövetkezett jogsértő eredménnyel. Az *objektív alapú* jogsértéshez ennyi elegendő is. A *szubjektív alapú* jogsértéshez azonban ezeken felül még szükséges, hogy a jogsértő magatartás a károkozónak felróható legyen.

1. *Objektív alapú jogvédelmi eszközök:*

1. *a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítása,*
2. *abbahagyásra kötelezés, eltiltás a további jogsértéstől,*
3. *megfelelő elégtétel adására kötelezés,*
4. *a sérelmes helyzet megszüntetése, a jogsértést megelőző állapot helyreállítása (amennyiben ehhez szükséges: a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítése, jogsértő mivoltától való megfosztása).*

Korábban már tettem említést arról, hogy a sértett hozzájárulása a jogellenességet kizárja, azonban hadd szóljak külön is, annak egy speciális esetéről: a közszereplésről. Itt nagyon keskeny határvonalon mozgunk. Egyetértek azonban Petrik Ferencsel, aki szerint „a véleménynyilvánítási jogával élő, a személyiség elleni támadása során – közszereplő esetén – keményebben fogalmazhat, mint máskor. Nem valósít meg jogsértést egyébként magántitoknak minősülő adatok nyilvánosság elé tárása, ha közszereplő adatairól van szó és azok közérdekűek”. Petrik szerint tehát, a közszereplés nem más, mint jogellenességet kizáró körülmény. A „fék” tehát itt: a közérdekűség. De ki dönti el, hogy hol vannak a közérdekűség határai és hol kezdődik az áthághatatlan magánszféra? Bizony, sokszor csak a bíróság.

2. *Szubjektív alapú jogvédelem*

1. *Kártérítés:*

- a) *a tényleges vagyoni kár megtérítése,*
- b) *a nem vagyoni kár megtérítése.*

A kártérítés általános szabályáról a Ptk. 339. §-a, annak módjáról és mértékéről a 355. § rendelkezik. A nem vagyoni kártérítéssel foglalkozik az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI. 1.) AB határozata.

2. *Közérdekű bírság*

A Ptk-ban szabályozott közérdekű bírság valamennyi személyiségi jogsértés esetén alkalmazható, „ha a kártérítés címén megítélhető összeg nem áll arányban a felróható magatartás súlyosságával”. Létezett ugyanakkor az 1986-os sajtótörvényben egy tisztavirág életű

sajtó-bírság is, melyet a törvény 19. §-ának (4) – (6) bekezdésébe iktatott az 1990. évi XI. törvény 8. §-a, majd ezt, mint be nem vált intézményt és – szerintem is – elhibázott szabályozást, hatályon kívül helyezte az 1996. évi I. törvény 161. § a) pontja 1996. február elsejével.

A személyiségi jogok bírósági védelme – eljárási formák és anyagi jogi tartalmak különbsége

1. *általános szabályok szerinti személyiségvédelmi per,*
2. *sajtó-helyreigazítási per.*

Mint fentebb már említettem, a sajtó-helyreigazítási per, „rapid eljárás”, a polgári perek különleges szabályai szerint zajlik. Lényegéhez tartozik, hogy a nyilvánosság előtt személyiségi jogaiban sértett fél, a lehető legrövidebb időn belül a sajtó útján elégtételt kapjon és a való tények (cáfolva a valótlan állításokat) nyilvánosságra hozatala feledtesse a valótlan állításokat. Ebből a szempontból tehát az újságírói magatartás vétkes vagy felróható, vétkes voltának nincs jelentősége. A különleges szabályok (Pp. XXI. fejezet) ezt a gyorsaságot kívánják biztosítani, különösen azért, hogy a sajtó kötelességévé teszik az általa közölt tények valóságának bizonyítását és a perből több eljárásjogi lehetőséget kizárnak, amelyek az eljárás gyors befejezését gátolnák.

A személyiségvédelem egyéb igényeit a polgári perek általános szabályai szerint (Pp. I – XIV. fejezet) zajló perekben lehet előterjeszteni.

Törvényhozást próbálkozások

1. *„lex Pokol”*
2. *„lex Répássy”*
3. *az Igazságügyi Minisztérium tervezete.*

Lényegében mindhárom tervezet a válaszadás jogát, a sajtóhoz való hozzáférés lehetőségét kívánta biztosítani. A sajtótörvény jelenlegi, nagyon erőtlen szabályozása szerint ugyanis „ha a sajtó a nyilatkozathoz [11. § (1) bekezdés d) pont] vagy a válaszhoz [6. § (2) bekezdés] megjegyzést fűz, köteles az érdekelt erre vonatkozó észrevételét közölni”. Ez azonban nem teszi lehetővé, hogy ilyen „megjegyzés” nélkül, az érdekelt, valamely személy nyilatkozatában

foglaltakra reagálhasson. A 6. § pedig jelenleg üres hivatkozás, mert a § rendelkezéseit az 1990. évi XI. törvény 9. §-a hatályon kívül helyezte. Azt hiszem, ez a szabály teszi lehetővé, hogy elvakult/elvadult, teljesen egyoldalú beállítottságú sajtótermékek létezhessenek.

Talán nem lesz népszerű, amit mondok, de a sajtószabadság – megítélésem, ízlésem és jogérzésem alapján – nem jelentheti a sajtóbosszú és a sajtó-kiszolgáltatottság terepét. Nem hiszem, hogy a tálió elvén kellene a szabályozásnak nyugodni, de engedtessek meg azt mondanom, ha a sajtó tönkre tehet valakit, nem engedhető meg, hogy ezt büntetlenül tegye. A visszatartó erőt pedig korunkban, ha a válaszadás joga nincs biztosítva, csak és kizárólag a pénz, a pénzszerzés lehetőségétől való megfosztás jelentheti. Határozott meggyőződése, hogy a sajtóban csak akkor lesz rend, ha igen is, nagy összegű kártérítéseket fognak megítélni a károsultaknak. Az elkövetőknek pedig (szándékosan nem károkozókat mondtam!) attól kell tartani, hogy eltilthatják őket az újságírói foglalkozástól. A lapnak pedig a kirótt összeg nagysága miatt – ami lényegesen (akár többszörösen!) meg kell, hogy haladja az elért előnyt (példányszám növekedésből származó haszon) – tartani kelljen akár a tönkremeneteltől is. A magam részéről nagyobb súlyt helyeznék az egyéni jogok védelmére, mint a sajtószabadság (szerkesztői szabadság) leplébe bújtatott kiadói haszonszerzés biztosításának. Úgy érzem álláspontom összhangban áll a készülő Ptk. kodifikátorainak szándékával is.

Az új Polgári Törvénykönyv tervezetének koncepciója

A koncepció lényegében három területen szeretné a jelenlegi személyiségvédelmi (alapjogi) szabályozást megújítani:

1. a nemzetközi egyezmények és az Alkotmány harmóniája,
2. az Alkotmány és a Ptk. harmóniája,
3. a Ptk-n belüli összhang megteremtése: *a sérelemdíj* bevezetése.

Ez utóbbival kapcsolatban lényeges fogalmi újdonság lenne, hogy a sérelemdíj (amely bevezetése esetén kiválthatná az általam követelt magasabb kártérítési összegeket is) *objektív alapon* lenne megítélhető. Nem kellene – kirívó jogsértés esetén – sem

bekövetkezni, sem bizonyítani a sértett oldalán a bekövetkezett kárt (hátrányt). Ebben az összefüggésben pedig logikus, hogy a sérelemdíj szabályait nem is a Ptk-nak a kártérítésre vonatkozó szabályanyagában, hanem a személyek polgári jogi védelme című fejezetében kellene elhelyezni.